

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

Att lyckas med föräldraskapsstödjande arbete

Ett metodstöd för kommuner

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

Innehållsförteckning

Introduktion	3
Att sätta föräldraskapsstöd i ett sammanhang	7
Steg 1: Förankra och mobilisera.....	11
Steg 2: Skapa en organisation.....	13
Steg 3: Analysera behov och förutsättningar.....	16
Steg 4: Planera	26
Steg 5: Genomföra.....	30
Steg 6: Följa upp, utvärdera, anpassa och sprida.....	33

Titel: Att lyckas med föräldraskapsstödjande arbete – Ett metodstöd för kommuner

Utgivare: Länsstyrelsen i Örebro län

Publikationsnummer: 2023:5

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

Introduktion

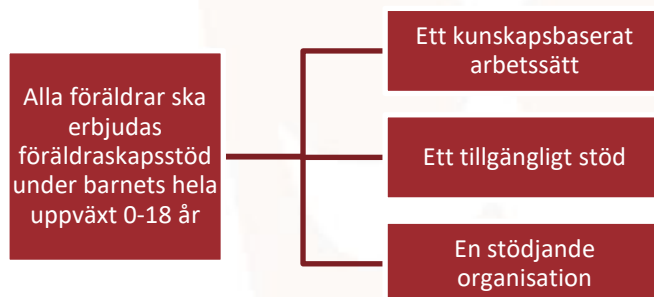
Barn har rätt att få sina grundläggande behov tillgodosedda, de har rätt till trygghet och till bästa möjliga hälsa. Föräldrar har en unik möjlighet att främja barns hälsa och utveckling och samhället har både möjlighet och skyldighet att stödja föräldrarna. Ett strukturerat och systematiskt föräldraskapsstödjande arbete är därför en viktig del i ett framgångsrikt hälsofrämjande och förebyggande arbete.

Syfte med metodstödet:

Att ge kommuner stöd i processen att utveckla ett samordnat, strategiskt och hållbart föräldraskapsstödsarbete med fokus på stödjande organisation.

Många kommuner efterfrågar vägledning i hur ett föräldraskapsstödjande arbete på ett kvalitetssäkert sätt ska planeras, genomföras och följas upp för att få bäst genomslag. Det här metodstödet har länsstyrelserna tagit fram med syfte att ge kommuner stöd i processen att utveckla ett samordnat, strategiskt och hållbart föräldraskapsstödsarbete med fokus på stödjande organisation.

Metodstödet tar avstamp i den nationella strategin för ett stärkt föräldraskapsstöd, som syftar till att främja barns hälsa och utveckling och har som mål att alla föräldrar ska erbjudas föräldraskapsstöd under hela barnets uppväxt.¹ Föräldraskapsstödet ska genomsyras av tre perspektiv: barnets rättigheter, jämställdhet och ett jämställt föräldraskap samt jämlikhet i hälsa. Den nationella strategin pekar också ut tre målområden för att uppnå målsättningen: ett kunskapsbaserat arbetssätt, ett tillgängligt stöd och en stödjande organisation. Detta metodstöd fokuserar särskilt på att vägleda hur en stödjande organisation kan utvecklas.

Figur 1: Mål och målområden i regeringens nationella strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd

¹ [En nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd \(Regeringen, 2018\).](#)

Stödjande organisation för ett hållbart föräldraskapsstöd

För ett strukturerat, uthålligt och långsiktigt arbete behöver föräldraskapsstödsområdet organiseras på ett stödande och effektivt sätt på nationell, regional och lokal nivå. Det behövs en tydlig kedja av ansvariga aktörer för föräldraskapsstödet på varje nivå. Det behövs också att de olika aktörerna organiserar sina respektive verksamheter på ett sätt som stödjer arbetet med föräldraskapsstöd. Det handlar till exempel om tydligt ledarskap, tydlig styrning, tillräcklig finansiering och kunskap. Med stödjande organisationer på varje nivå finns också goda förutsättningar för den viktiga samverkan inom och mellan aktörer på olika nivåer och för att nå ut till föräldrar med stöd.

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) har tagit fram sju steg som beskriver det arbete som behöver göras organisatoriskt, strategiskt och operativt för att kunna bygga och etablera ett långsiktigt hållbart föräldraskapsstöd.² För att ge stöd till implementeringen av föräldraskapsstödet har MFoF även tagit fram en checklista med faktorer som har starkt stöd i forskningen för att åstadkomma en stödjande organisation.³ Checklistan ger kunskap om vilka förutsättningar som är betydelsefulla i den egna organisationen och är ett redskap för att bygga ett varaktigt föräldraskapsstöd.

En stödjande organisation skapar förutsättningar för att resurser används effektivt. I förlängningen innebär en stödjande organisation att fler föräldrar ges möjligheter att kunna ta del av för dem relevant föräldraskapsstöd. Det resulterar på sikt till att chansen ökar för att alla barn får en god hälsa, positiv utveckling och trygga uppväxtförhållanden samt sina rättigheter tillgodosedda.

Målet är att föräldraskapsstöd ska erbjudas både generellt till alla föräldrar (universellt) och anpassat till de som har särskilt behov av stöd (riktat) under barnets hela uppväxt 0–18 år inklusive under graviditet.

Metodstödet delar

Metodstödet har tagits fram med utgångspunkt i flera av de befintliga arbetsmodeller som finns tillgängliga inom föräldraskapsstöd^{2,3,4,5} och andra förebyggande områden

² [Sju steg för ett hållbart föräldraskapsstöd \(MFoF, 2022\).](#)

³ [Checklista för en stödjande organisation \(MFoF, 2021\).](#)

⁴ Länsstyrelserna. *Föräldraskap och tonårstiden: om stöd till föräldrar med tonårsbarn*, 2017.

⁵ Folkhälsomyndigheten. *Föräldrar spelar roll: en vägledning i lokalt och regionalt föräldraskapsstödsarbete*, 2014.

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

såsom brott⁶, våld⁷ och alkohol, narkotika, doping, tobak och spel (ANDTS).⁸ Gemensamt för dessa är att de inkluderar olika steg av planering, genomförande och uppföljning som kan vara till hjälp för att åstadkomma en kvalitetssäkrad och kunskapsbaserad utveckling för ett hållbart förebyggande arbete.

Metodstödet inkluderar sex steg;

1. Förankra och mobilisera
2. Skapa en organisation
3. Analysera behov och förutsättningar
4. Planera
5. Genomföra
6. Följa upp, utvärdera och sprida

Figur 2: De sex stegen i metodstöd för föräldraskapsstöd

Vart och ett av dessa steg beskrivs inom respektive kapitel. För varje steg följer ett antal moment och varje kapitel avslutas med en checklista till stöd för de som ansvarar för utvecklingsarbetet. Även om kapitlen är kronologisk ordnade kan arbete ibland ske inom flera steg samtidigt och det händer att man behöver gå tillbaka till ett tidigare steg

⁶ [Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete \(BRÅ, Polisen och SKR, 2016\).](#)

⁷ [Inget att vänta på: handbok för våldsförebyggande arbete \(Jämställdhetsmyndigheten, 2019\).](#)

⁸ [Att lyckas med ANDTS-prevention: en snabbguide för kvalitetssäkring och utveckling av hälsofrämjande och förebyggande arbete \(Folkhälsomyndigheten, 2021\).](#)

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

när omständigheter ändras, ny data tillkommer eller nya personer involveras. En kommun som har ett pågående utvecklingsarbete kan använda metodstödet på det steg den befinner sig, men ett tips är ändå att läsa igenom tidigare kapitel för att se om det finns moment att komplettera sitt arbete med. Det kan bli övermäktigt att följa alla moment i metodstödet till punkt och pricka. Bedöm vad som är rimligt utifrån ambitionsnivå och omfattningen av kommunens utvecklingsarbete och se hur metodstödet kan ge vägledning mot högre kvalitet och bättre implementering hos er.

Metodstödet kan bidra till att skapa struktur och höja kvaliteten i det föräldraskapsstödjande arbetet samt att skapa samsyn om de förutsättningar som behöver finnas på plats och den utveckling som bör ske.

Många kommuner använder egna kvalitetssäkringsmallar eller andra arbetsmodeller i sitt samlade främjande och förebyggande arbete. Metodstödet för föräldraskapsstöd behöver inte ersätta redan välfungerande arbetssätt, utan kan användas som ett komplement för att fördjupa sig i frågor om stödjande organisation inom föräldraskapsstöd.

Metodstödet målgrupp och avsändare

Metodstödet vänder sig till beslutsfattare, strateger och föräldraskapsstödjare som vill påbörja eller vidareutveckla föräldraskapsstödsarbetet till att bli hållbart och systematiskt över tid, med fokus på den stödjande organisationen. Skriften är framtagen med kommuner som tänkt huvudmålgrupp, men kan användas även av andra aktörer som vill utveckla och kvalitetssäkra sitt föräldraskapsstödjande arbete.

Metodstödet har tagits fram av länsstyrelserna. Huvudförfattare och redaktörer har varit Madelene Larsson och Maria Johansson Gray, nationella samordnare för länsstyrelsernas föräldraskapsstödsuppdrag på Länsstyrelsen Örebro län tillsammans med konsult Kaisa Snidare. Till slutprodukten har också Jennie Wallin på Länsstyrelsen i Hallands län och Karolin Johansson på Länsstyrelsen i Skånes län medverkat. Eva Eurenus på MFoF har granskat innehållet som varit kopplat till myndigheten och den nationella strategin.

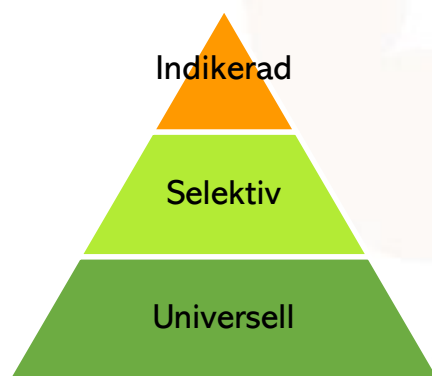
Att sätta föräldraskapsstöd i ett sammanhang

Definitioner och begrepp

I det här metodstödet används genomgående termen **föräldrar**, men med begreppet menas också andra vårdnadshavare, bonusföräldrar, familjehemsföräldrar eller andra viktiga vuxna i en föräldraroll.

Definitionen av föräldraskapsstöd enligt den nationella strategin för ett stärkt föräldraskapsstöd: ”Föräldraskapsstöd är insatser, aktiviteter och verksamheter riktade till föräldrar som stärker föräldraförmågan och relationen mellan förälder och barn. Det kan handla om att ge föräldrar kunskap om barnets rättigheter, hälsa och utveckling, att stärka föräldrars relation till varandra eller deras sociala nätverk.”⁹

Med föräldraskapsstöd avses både **strukturerade insatser** i form av exempelvis föräldrastödsprogram, samtalsstöd individuellt eller i grupp (fysiskt, över telefon eller via chatt), föreläsningar, poddar, informationsmaterial, föräldramöten och mer spontana **stödjande samtal** som sker i mötet mellan föräldrar och verksamheter som barnhälsovård, familjecentral, öppen förskola, förskola, skola, fritids- och föreningsverksamhet, socialtjänst eller vård samt mellan föräldrar i exempelvis föräldraforum på internet. En kommun kan också ha påverkan på föräldraskapet genom att inkludera barnrätt, hälsa och föräldraskap som ett genomgående **tvärperspektiv** och främja ett gott föräldraskap genom olika beslut och verksamheter.

För att främja barns hälsa och utveckling behövs stöd och insatser på såväl samhällsnivå som på familje- och individnivå. Basen i **universellt stöd** (för alla) är främjande för att stärka hälsan hos alla barn och förebyggande för att förebygga ohälsa. Vid risk för utsatthet eller vid redan identifierade problem behövs riktade förebyggande insatser i form av **selektivt** (riktat till grupper med riskfaktorer) eller **indikerat** stöd (där problem finns identifierade). Se figur 3.

Figur 3: Preventionsnivåer – universell, selektiv och indikerad

⁹ [En nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd \(Regeringen, 2018\).](#)

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

Barnkonventionen

Den första januari år 2020 blev barnkonventionen lag i Sverige. Enligt den har alla barn rätt att få sina grundläggande behov tillgodosedda. Föräldrarna ansvarar i första hand för att ge barnet vad det behöver och har rätt till, men varje samhälle har en skyldighet att stödja föräldrarna i denna uppgift. Forskning visar att olika former av föräldraskapsstöd har betydelse för såväl det enskilda barnet som för samhället i stort.

Jämställdhet och ett jämställt föräldraskap

I barnkonventionen lyfts betydelsen av att båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling (artikel 18). Ett jämställt föräldraskap, där båda föräldrarna deltar och gemensamt utövar omsorgen om barnet, gynnar barns hälsa och utveckling. Föräldraskapsstödet bör därför bidra till ett mer jämställt föräldraskap, inte minst genom att möta föräldrars behov av stöd i sin relation till varandra och i sina ambitioner att leva jämställt. Det jämställda föräldraskapet kan även bidra till att motverka mäns våld mot kvinnor och föräldrars våld mot barn.¹⁰

Agenda 2030 och folkhälsopolitiken

I Agenda 2030 ingår den grundläggande principen om att ingen ska lämnas utanför i uppfyllandet av de Globala målen. Den innebär att alla, överallt, ska kunna ta del av utvecklingens framsteg. Principen rimmar väl med målet för folkhälsopolitiken: att skapa samhällsliga förutsättningar för god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation.¹¹

Jämlikhetsfrågorna gäller också arbetet med föräldraskapsstöd. I praktiken innebär det att föräldrars olika behov av stöd och eventuella anpassningar av stödet behöver analyseras. Överväganden bör göras över i vilken utsträckning föräldraskapsstödet kan bidra till ökad jämlikhet i barns hälsa och mer likvärdiga förutsättningar för goda uppväxtvillkor. Det behöver också analyseras vilka föräldrar som inte inkluderas eller nås av det befintliga stödet och vilka förutsättningar olika grupper av föräldrar har att kunna ta del av stödet som erbjuds, i strävan efter att alla föräldrar ska erbjudas föräldraskapsstöd under barnets hela uppväxt.

Föräldraskapsstöd skyddar barn från flera olika sociala problem

Att stödja föräldrar i deras föräldraskap syftar generellt till att stärka barnets hälsa och utveckling. Föräldraskapsstödet kan också användas som ett medel för att nå specifika mål om exempelvis förbättrad hälsa och skolframgång eller minskade problem med psykisk ohälsa, alkohol- och drogproblematik, utanförskap, våld eller kriminalitet.

¹⁰ [En nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd \(Regeringen, 2018\).](#)

¹¹ [Prop2017/18:249. God och jämlik hälsa - en utvecklad folkhälsopolitik.](#)

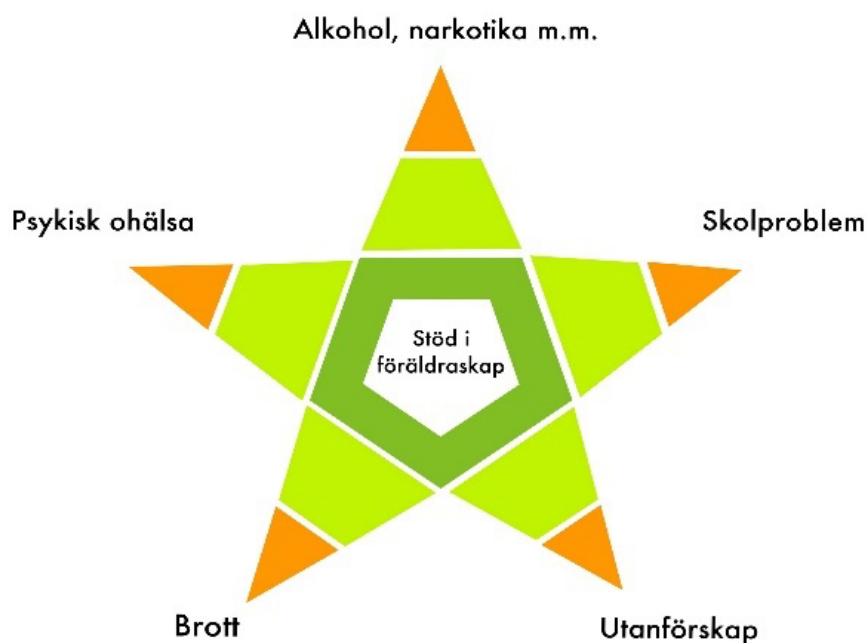

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

Ett sätt att illustrera föräldraskapsstödet främjande och förebyggande potential är genom preventionstjärnan, en pedagogisk modell baserad på forskning om att det finns gemensamma risk- och skyddsfaktorer bakom flera problemutfall, se Figur 4.¹² Illustrationen av preventionstjärnan och forskningen som den baseras på, visar tydligt att föräldraskapsstöd som insats kan minska risken för att barn senare drabbas av olika typer av negativa sociala problem, som exempelvis psykisk ohälsa, alkohol- och drogproblematik, utanförskap, våld eller kriminalitet.

När en kommun gör investeringar i föräldraskapsstöd och satsar resurser på att skapa långsiktighet och hållbara strukturer för främjande och förebyggande arbete kan det bidra till måluppfyllelse inom ett flertal preventionsområden.

Figur 4: Preventionstjärnan: Pedagogisk modell av hur stöd i föräldraskapet kan påverka risk- och skyddsfaktorer som i sin tur har påverkan på en rad problemområden. Framtagen av Kajsa Lönn Rhodin och Kaisa Snidare, Länsstyrelsen Stockholm.

¹² [Risk- och skyddsfaktorer – vad vet vi och vad gör vi med kunskapen? \(RISE, 2021\).](#)

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

Föräldraskapsstöd lönar sig

De största vinsterna med föräldraskapsstöd är förstas vinsterna för barn och föräldrar i form av förbättrade relationer och förutsättningar för ett gott liv, samt ökad fysisk och psykisk hälsa. Men det finns också samhällsekonomiska vinster att göra. Med minskade problem bland unga minskar behov av stöd från exempelvis elevhälsa och socialtjänst på kort sikt.¹³¹⁴¹⁵ På längre sikt kan uteblivna problem också leda till besparingar för hälso- och sjukvård, försäkringskassa och rättsväsende och varje satsad krona på föräldraskapsstöd beräknas ge samhället två kronor tillbaka inom ett till två år.¹⁶

---

¹³ Folkhälsomyndigheten. *Slutrapport för regeringsuppdraget Kommunala strategier för föräldrastöd*, Folkhälsomyndigheten, 2012.

¹⁴ Folkhälsomyndigheten. *Slutredovisning av uppdrag kring ett utvecklat föräldrastöd*. Folkhälsomyndigheten, 2014.

¹⁵ Folkhälsomyndigheten. *Slutredovisning av uppdraget - Lokalt sektorsövergripande hälsofrämjande arbete för barn och ungdomar*. Folkhälsomyndigheten, 2012.

¹⁶ [Hälsoekonomiska effekter \(MFoF, 2022\)](#).

Steg 1: Förankra och mobilisera

I samband med att kommunen startar upp eller vidareutvecklar sitt föräldraskapsstödjande arbete är det bra att förankra idéerna om ett utvecklingsarbete, se över hur förutsättningarna för utvecklingsarbetet ser ut och involvera beslutsfattare.

1.1 Inledande förankringsprocess

I den inledande förankringsprocessen handlar det om att motivera föräldraskapsstödet, mobilisera och visa på sammanhang, ta fram en skiss över vad utvecklingsarbetet skulle kunna innebära och planera in löpande avstämningar med berörda chefer för förankring.

Motivera föräldraskapsstödet

Ta fram ett övergripande underlag för att förankra och ge berörda beslutsfattare kunskap och förståelse för varför föräldraskapsstöd är viktigt samt vad barn, föräldrar och kommunala verksamheter har att vinna på arbetet på kort och lång sikt. Använd gärna en bredd av argument för att motivera – exempelvis om lägesbild i kommunen, effekter av föräldraskapsstöd för barn och familjer, rättigheter, lagstiftning, verksamhetsfördelar och ekonomiska argument.

Mobilisera och visa på sammanhang

Beslutsfattare och chefer kan behöva en bild av hur föräldraskapsstödet hänger ihop med befintliga kommunala mål och planer samt med befintligt främjande och förebyggande arbete. Här kan preventionsstjärnan vara till hjälp. De behöver också en förståelse för ungefär vilka förvaltningar och verksamheter som förväntas delta i arbetet.

Ta fram skiss och göra en preliminär bedömning

Ta fram en skiss som övergripande visar vad föräldraskapsstöd är, vilka som behöver involveras samt när och hur det kan genomföras. Genom ett första underlag och avstämning med beslutsfattare och chefer kan en preliminär bedömning göras om att gå vidare med utvecklingsarbetet. I senare steg görs en mer grundläggande analys och planering.

Förankra utvecklingsarbetet

Planera in löpande avstämningar med de chefer som ska driva och stödja utvecklingsarbetet och som kan förankra arbetet i verksamhetsplan, budget och uppföljning samt hos kommunledning.

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

1.2 Kunskap om en stödjande organisation

En stödjande organisation för föräldraskapsstödet underlättas av att utvecklingsarbetet är förankrat hos politiker, chefer och verksamheter. Eftersom föräldraskapsstöd berör flera olika förvaltningar inom kommunens organisation är det en fördel om det finns en samsyn om värdet av föräldraskapsstöd på den politiska nivån.

Implementeringsforskningen visar att stödet från politiker är avgörande för att en hälsofrämjande och förebyggande insats ska utvecklas och bli hållbar över tid. Det är genom styrning som arbetet får prioritet, resurser och mandat. Helst ska professionella, chefer, politiker och andra intressenter vara överens om att det behövs en förändring, då ökar chansen för att alla involverade känner ett ansvar och samarbetar.

På lokal nivå kan en stödjande organisation exempelvis innebära att:

- Föräldraskapsstödsarbetet är politiskt förankrat och arbetet finns i lokala styr- och måldokument.
- Tillräckliga resurser har avsatts.
- Föräldraskapsarbetet är förankrat i alla berörda förvaltningsled inom kommunen.
- Det finns en tvärssektoriell styr- eller ledningsgrupp som har mandat, uppdrag och resurser att driva.
- Det finns en bred arbetsgrupp med mandat, uppdrag och rollfördelning.
- Det finns en person eller personer med ett uppdrag att driva och samordna utvecklingsarbetet.

Checklista 1. Förankra och mobilisera

- Har ett underlag tagits fram och förankrats hos berörda beslutsfattare? Underlaget besvarar med fördel frågor om varför, vad, vilka, när och hur på en övergripande nivå.
- Finns inledningsvis ett stöd från berörda beslutsfattare? På vilket sätt skulle stödet från ledningen kunna utvecklas?
- Finns en preliminär bedömning eller ett formellt beslut om att utveckla det föräldraskapsstödjande arbetet i kommunen?
- Finns en plan för hur och när dialogen med beslutsfattare och chefer kommer att fortsätta kring arbetet för att säkra en kontinuitet och långsiktighet?

Steg 2: Skapa en organisation

Föräldraskapsstödjande insatser kan erbjudas inom flera olika kommunala förvaltningar, men också av regionens verksamheter, civilsamhällets aktörer och näringslivet. Alla dessa verksamheter är viktiga i utvecklingsarbetet med föräldraskapsstöd och representeras med fördel i den struktur som byggs upp för det samlade arbetet. Det är viktigt att det finns en styrning eller styrgrupp med beslutsmandat som strategiskt leder och utformar arbetet för att utvecklingsarbetet och samverkan ska bli framgångsrik. Utöver styrgruppen kan exempelvis beredningsgrupp eller arbetsgrupp och samordningsfunktion finnas, beroende på organisation och behov.

Om kommunen redan har en utvecklad struktur för sitt folkhälso- eller preventionsarbete behöver man göra en bedömning om en egen struktur ska utvecklas för det föräldraskapsstödjande arbetet eller om detta ska ingå i en befintlig struktur.

2.1 Identifiera arenor och aktörer

Föräldraskapsstöd kan erbjudas på olika arenor. Många av dessa arenor finns inom kommunala verksamheter, såsom familjecentral, öppen förskola, för- och grundskola, gymnasieskola, elevhälsa, fritidshem och socialtjänst. Andra arenor som kan stödja föräldrar i föräldraskapet finns inom exempelvis regionens mödra- och barnhälsovård, barn- och ungdomspsykiatri, barn- och ungdomsmedicinska enheter, habilitering och hos olika civilsamhällesaktörer. För att kunna bygga en relevant struktur för föräldraskapsstödet är det viktigt att identifiera på vilka arenor kommunens barn och föräldrar finns och vilka aktörer som är verksamma där.

Det underlättar för föräldrarna om de olika föräldraskapsstödjande verksamheterna har kännedom om varandras arbete och vid behov samordnas och kommuniceras gemensamt. Det möjliggör också för olika verksamheter att hänvisa föräldrar till andras stöd. Ett sätt att stärka samordningen är att låta verksamheter med föräldraskapsstöd finnas representerade i strukturen för det samlade föräldraskapsstödet.

2.2 Initiera samverkan och bygg struktur

Tvärsektoriell styrgrupp

Med fördel kan den tvärsektoriella styrgruppen inkludera personer med strategiska funktioner, exempelvis; strateger/verksamhetsutvecklare/chef från socialförvaltning, fritidsförvaltning, utbildningsförvaltning och externa aktörer¹⁷ som erbjuder föräldraskapsstöd på den lokala arenan. Styrgruppen kan exempelvis peka ut riktningen

---

¹⁷ Exempelvis företrädare från regionens verksamheter (såsom mödra- och barnhälsovård, tandhälsa och vård) och civilsamhällesaktörer (exempelvis från religiösa samfund och föreningsliv).

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

för arbetet, fatta beslut vid olika vägval och begära in uppföljning av arbetets resultat och effekter. Styrgruppens roll är vanligen att stödja utvecklingsarbetet och att förankra det i verksamheter och ledningsgrupper.

Tväarsektoriell arbetsgrupp

Ofta är det till nytta att också samla en arbetsgrupp med representanter från berörda verksamheter. Arbetsgruppens roll kan vara att planera för och samordna olika föräldraskapsstödjande insatser, att kommunicera med föräldrar och förankra arbetet i verksamheterna samt att följa upp arbetet och ta fram underlag till styrgruppen.

Samordningsfunktion

Någon eller några personer behöver ha i uppdrag att hålla ihop det föräldraskapsstödjande arbetet. Denna samordningsfunktion behöver ha rätt kompetens samt ansvar och styrgruppens mandat att driva arbetet framåt. Några av samordnarens roller är vanligen att utbilda eller sprida kunskap om föräldraskapsstöd, att samordna arbetsgruppen och utgöra länken mellan arbetsgrupp och styrgrupp. Samordnaren kan bidra till att knyta samman det föräldraskapsstödjande arbetet med annat främjande och förebyggande arbete i kommunen. Små kommuner kan hitta gemensamma lösningar och samfinansiera en sådan tjänst.

2.3 Definiera begreppen föräldrar och föräldraskapsstöd

För att senare kunna beskriva och kartlägga föräldraskapsstödsarbetet behöver alla aktörer man samverkar med vara överens om en definition av föräldrar och föräldraskapsstöd. Diskutera och försök beskriva begreppen föräldrar och föräldraskapsstöd så att alla vet vad som menas. Förmodligen representerar personer som ingår i samverkan olika verksamheter, förståelser och vokabulär.

Föräldrar och familj

Familjer ser olika ut och många barn växer upp i en annan familjekonstellation än i en kärnfamilj. Begreppet förälder ges här en vidare definition och stöd bör inte endast erbjudas barnets rättsliga föräldrar. Stöd kan också behöva erbjudas andra närstående vuxna personer som barnet betraktar som förälder eller som på annat sätt är viktiga för att främja barnets hälsa och utveckling. Det finns också fler vuxna än biologisk och juridisk vårdnadshavare som kan ha ett stort omsorgsansvar för barnet som kan behöva inkluderas i stödet. Det kan exempelvis vara vuxna i familjehem, en god man för ensamkommande barn utan uppehållstillstånd eller särskilt förordnad vårdnadshavare.

Föräldraskapsstöd

Definitionen av föräldraskapsstöd i den nationella strategin för ett stärkt föräldraskapsstöd är bred (se sid 7). Den är bra att ha som utgångspunkt för att diskutera

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

och tolka och försöka beskriva utifrån lokala förutsättningar i ett utvecklingsarbete så att alla samverkande aktörer vet vad som menas.

Tänk på att inkludera både strukturerade insatser eller program och kortare eller mer spontana föräldrastödande aktiviteter i samband med exempelvis lämningar och hämtningar av barn i olika verksamheter.

Checklista 2. Initiera samverkan och skapa en organisation

- Vilka eventuella befintliga strukturer kring förebyggande och främjande insatser i kommunen kan föräldraskapsstödsarbetet kopplas till? Ska föräldraskapsstödet inkluderas i någon av dessa strukturer eller ska en egen struktur byggas upp för arbetet?
- Har aktörer och verksamheter, inom och utanför kommunens förvaltningar, som möter barn och föräldrar identifierats? Har dessa bjudits in att ingå i struktur och arbete för föräldraskapsstöd?
- Finns en tvärssektoriell styrgrupp för det samlade föräldraskapsstödande arbetet med bred representation? Är styrgruppens mandat, uppdrag och resurser tydligt? Har gruppen fattat beslut om syfte, mötesfrekvens och vem som sammankallar till mötena?
- Finns en arbetsgrupp för det samlade föräldraskapsstödande arbetet med bred representation? Är arbetsgruppens mandat, uppdrag och rollfördelning tydlig? Har gruppen fattat beslut om syfte, mötesfrekvens och vem som sammankallar till mötena? Behövs kompetensutveckling för arbetsgruppen?
- Finns person eller arbetsgrupp utsedd med ansvar och mandat att driva och samordna utvecklingsarbetet? Hur mycket tid är avsatt till samordning av föräldraskapsstödande arbete? Hur kan kompetensutveckling säkerställas för denna/dessa personer?
- Har ni diskuterat och tagit fram gemensamma definitioner av vilka som avses med "föräldrar" och vad som avses med "föräldraskapsstöd"?

Steg 3: Analysera behov och förutsättningar

En kartläggning och analys av föräldrars behov av stöd, organisatoriska förutsättningar för att ge föräldraskapsstöd samt forskning om effektiva metoder och arbetssätt ligger till grund för prioriteringar och beslut om hur föräldraskapsstödet ska utvecklas.

Lägesbild och analys underlättar val av åtgärder, insatser och anpassningar som får önskade effekter. En analys av förutsättningar för arbetet ger kunskaper som kan skapa en mer stödjande organisation och underlätta implementering. Inför framtagande av en handlingsplan för arbetet är det också bra utgå från befintlig lagstiftning, styrdokument, teoretiska modeller och kunskap om vilka metoder, insatser och arbetssätt som har stöd i både praktik och forskning.

Analysen väger med fördel samman:

1. Behov hos olika grupper av barn och föräldrar i kommunen
2. Befintliga föräldraskapsstödjande insatser och aktiviteter samt aktörer
3. Förutsättningar för ett utvecklat föräldraskapsstödjande arbete

Utgå från befintliga data och komplettera vid behov

Det finns både nationella, regionala och lokala datakällor som kan vara till nytta i behovsanalysen. Analysen utgår med fördel både från data/statistik och upplevda behov insamlade genom intervjuer, samtal och verksamheter. Befintliga datakällor och nyckeltal kan behöva kompletteras med andra datakällor eller egna datainsamlingar. Fördjupad information om hur en behovsanalys kan göras finns i MFoF:s publikation *Guide för behovsanalys – föräldraskapsstöd*.¹⁸ Kommunen kan också ta hjälp av skriften *Barn och unga – här, nu och framåt från SKR*.¹⁹

Ta fram kartläggning och analys i samverkan

Kartläggning och analys genomförs med fördel i samverkan mellan nyckelaktörer från olika berörda verksamheter. Det bör vara klargjort om det är styrgruppen eller någon annan ledningsfunktion som tar emot resultaten och om analysen ska vara specificerad för någon särskild grupp av föräldrar, ett geografiskt område eller någon specifik verksamhet.

Mycket av kartläggnings- och analysarbetet kan vara till nytta för ett bredare främjande och förebyggande arbete i kommunen. Inkludera därför gärna andra förebyggande samordningsfunktioner i arbetet. Ett tips är också att ta reda på vilka verksamhets- och

¹⁸ [Guide för behovsanalys – föräldraskapsstöd \(MFoF, 2018\).](#)

¹⁹ [SKR. Barn och unga här, nu och framåt. SKR, 2013.](#)

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

analyssystem som redan finns tillgängliga i kommunen för att ta hjälp och undvika onödigt extra arbete. I många län finns data och utvecklingsarbeten på region, kommunförbund eller länsstyrelse för att stödja kommuner med underlag och analysstöd. Ta gärna hjälp av de regionala aktörerna i ditt län.

3.1 Målgruppsanalys

Det här momentet besvarar frågor om vilka målgrupperna för föräldraskapsstöd är och vilka behov dessa har. Den samlade behovsbilden kan utgå från fakta om befolkningen i olika delar av kommunen, om risk- och skyddsfaktorer, om problemförekomst samt föräldrars önskemål om stöd.

Målgruppsanalysen kan se olika ut beroende på syftet med föräldraskapsstödet. Föräldraskapsstödjande insatser syftar i första hand till att *främja* barns hälsa och utveckling. Arbetsätt inom ordinarie arbete, genom strategier som stöttar föräldrar generellt, kan systematiseras och vid behov anpassas för att särskilt passa enskilda föräldrar eller grupper av föräldrar. Föräldraskapsstöd kan också användas som ett verktyg att *förebygga* en problematisk utveckling för barn och unga gällande exempelvis ohälsa, alkohol- och drogproblematik, våld, kriminalitet eller skolavhopp. Dessutom kan föräldraskapsstöd användas som en strategi för att *minska* redan befintliga problem hos barnet eller inom familjen.

I de fall föräldraskapsstödet användas för att förebygga en problematisk utveckling eller minska befintliga problem kan en orsaksanalys inom problemområdena (exempelvis vålds-, brotts- eller drogprevention) ha lett till att kommunen eller annan aktör identifierat föräldraskapsstöd som en relevant åtgärd.

Demografi

Vad kännetecknar de familjer som bor i kommunen och i olika kommundelar? Fakta om exempelvis utbildnings- och inkomstnivåer, förekomst av sammanboende eller ensamstående föräldrar samt språk kan ha betydelse i utformningen av föräldraskapsstödet.

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

Risk- och skyddsfaktorer

Hur ser barnens uppväxtvillkor ut i kommunen och i olika kommundelar? I många kommuner och län görs undersökningar av risk- och skyddsfaktorer för barn. Dessa bakomliggande faktorer kan till stor del förklara varför det ser ut som det gör gällande hälsa och problemutfall på grupp- och samhällsnivå.

Kunskap om hur olika risk- och skyddsfaktorer hänger samman med olika problemutfall finns sammanställd i en skrift som forskningsinstitutet RISE tagit fram på uppdrag av Länsstyrelsen Stockholm.²⁰

Risikfaktorer är egenskaper, händelser, förhållanden eller processer som **ökar** sannolikheten eller risken för att individen utvecklar ett eller flera problemutfall.

Skyddsfaktorer är egenskaper, händelser, förhållanden eller processer som **minskar** sannolikheten eller risken för att individen utvecklar ett eller flera problemutfall. Skyddsfaktorer kan, särskilt om de är flera, motverka riskfaktorer genom att fungera som en buffert mot effekterna av att exponeras för risk.

Dessa faktorer kan finnas på flera nivåer, exempelvis individ-, familje-, skol-, fritids- och samhällsnivå.

Källa: Socialstyrelsen

Utfall: hälsa och problemförekomst

Hur mår föräldrar och barn i kommunen? I många kommuner och län görs undersökningar av exempelvis självskattad hälsa, ohälsa och upplevda problem. Det kan också finnas statistik från register och verksamheter. För äldre barn och ungdomar kan det vara relevant att inkludera förekomst av problem i form av exempelvis fysisk och psykisk ohälsa, alkohol- och droganvändning, våld inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, kriminalitet samt skolavhopp som finns i kommunen och i olika kommundelar. För både yngre och äldre barn är förekomst av ohälsa och problem hos föräldrarna relevant.

Särskilda behov

Vilka grupper har särskilt stora behov att få föräldraskapsstöd eller anpassning av det stöd som erbjuds? Olika förutsättningar hos föräldrar eller barn, som kognitiva svårigheter, psykisk ohälsa eller bristande kunskap i svenska språket kan påverka föräldrars möjligheter att ta del av stöd som erbjuds. Detta kan innebära att behov av

---

²⁰ [Risk- och skyddsfaktorer – vad vet vi och vad gör vi med kunskapen? \(RISE, 2021\).](#)

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

stöd skiljer sig åt i olika familjer. MFoF har på sin webbsida beskrivit olika målgrupper för föräldraskapsstöd och dess olika behov av föräldraskapsstöd.²¹

Upplevda behov

Förutom datakällor är det värdefullt att även samla in upplevda behov, både från föräldrar och barn och yrkesverksamma som möter föräldrar och barn. Det kan undersökas hur intresset för föräldraskapsstöd är och föräldrar kan bidra med en bild av hur tillgängligt stödet är i kommunen. Tänk på att tillfråga olika målgrupper av föräldrar, och särskilt de föräldrar som är underrepresenterade i det befintliga stödet. Verksamheter som möter nästan alla föräldrar (exempelvis barnhälsovård, förskola eller skola) men också de som möter specifika föräldragrupper (exempelvis minoritetsgrupper, familjehemsföräldrar eller föräldrar som tar del av ekonomiskt bistånd) kan bidra med viktiga inspel.

En dialog med barn kan ge en uppfattning om deras vardag, deras upplevelse av föräldraskapet och vilken förändring barn skulle vilja se i sitt sammanhang.

Perspektiv att inkludera i analysen

Med utgångspunkt i barnkonvention, jämställdhetspolitik, folkhälsopolitik och Agenda 2030 kan en utgångspunkt i analysen vara att säkerställa att målgruppsanalysen inkluderar olika grupper av föräldrar, och i synnerhet de som gynnas mest av att få stöd i sitt föräldraskap. Använd gärna statistik fördelad på kön, men också socioekonomiska förutsättningar, barns ålder, funktionsförmåga med mera då detta finns.

Värt att tänka på är att hälsan påverkas av faktorer som arv, men även livsvillkor, levnadsförhållanden och levnadsvanor vilket gör att hälsan är ojämlik och skiljer sig åt mellan olika grupper. Skillnader i barns uppväxtvillkor går ofta att identifiera beroende på var i kommunen barnet bor. Ju mer nyckeltalen går att bryta ner på gruppnivå desto bättre lägesbild går att skapa. Ha därför gärna ett geografiskt perspektiv när analysen genomförs för att kunna identifiera om specifika satsningar behövs för familjer i olika bostadsområden/förskolor/skolor och så vidare. I en målgruppsanalys är det data på områdes- eller kommunnivå snarare än på individnivå som tillför användbar kunskap.

---

²¹ [Målgrupper för föräldraskapsstöd \(MFoF, 2021\).](#)

3.2 Kartlägg befintligt föräldraskapsstöd och aktörerna

Troligtvis har förarbetet i steg 2 redan bidragit till värdefull kännedom om befintligt föräldraskapsstöd. Med hjälp av frågeställningarna nedan kan den inledande bilden kompletteras.

- Vilka aktörer erbjuder föräldraskapsstöd?²² På vilka arenor?²³
- Finns det specifika metoder, program och arbetssätt som används i det nuvarande föräldraskapsstödet?
- Finns insatser för föräldrar till barn i olika åldrar på universell, selektiv och indikerad nivå?
- Vad kännetecknar de föräldrar som deltar i föräldraskapsstöd (exempelvis avseende föräldrars utbildningsnivå, bostadsområde, födelseland, ålder, familjekonstellation, sysselsättning och kön samt ålder och kön på barn)?
- Vilken uppföljning görs av de insatser/metoder som erbjuds föräldrar? Vilka effekter och resultat kan ses?
- Hur kommuniceras och marknadsförs det nuvarande föräldraskapsstödet som erbjuds?
- På vilka arenor finns föräldrar i särskilt behov av stöd? Exempelvis kan det vara inom socialtjänstens verksamheter till personer med funktionsnedsättning, missbruksproblematik, psykisk ohälsa eller behov av ekonomiskt bistånd, inom kriminalvården, företagshälsovården, samhällsorienteringen eller hälso- och sjukvårdens verksamheter, anhöriggrupper etcetera.

Ju mer systematiskt föräldraskapsstödet bedrivs, desto fler fakta kan inkluderas i kartläggningen. En kommun som kommit långt i genomförande och uppföljning kan exempelvis lägga till antal och andel föräldrar som nås, analys av vilka som inte nås och hur stödet marknadsförs och kommuniceras.

Det kan upplevas lättare att identifiera specifika metoder för föräldraskapsstöd (exempelvis föräldragrupper eller återkommande temaföreläsningar) än arbetssätt i ordinarie verksamhet (exempelvis principer för bemötande eller att i samtal ge tips till föräldrar). Att få syn på och systematiskt utveckla föräldrastödjande arbetssätt inom ordinarie verksamheter kan i så fall bli en åtgärd att ta med till kommande handlingsplan (se steg 4).

²² Inkludera frivilligorganisationerna och eventuella privata aktörer.

²³ [Arenor för föräldraskapsstöd \(MFoF, 2021\)](#).

Teoretisk förankring och evidensbaserad praktik

I en rapport om kartläggning och uppföljning av kommunalt föräldraskapsstöd beställd av MFoF 2019 framkom att arbetet många gånger drivs utan att baseras på bästa tillgängliga kunskap.²⁴ I en kartläggning är det därför relevant att se över om metoderna och arbetssätten som erbjuds föräldrar är vetenskapligt utvärderade med goda resultat.

MFoF har sammanställt en översikt av olika program och metoder för föräldraskapsstöd.²⁵ Syftet är att lokala och regionala aktörer ska få en indikation på hur mycket etablerad forskning det finns för varje program för att kunna göra informerade val, också utifrån vad som passar för deras målgrupper och i deras organisation.

Perspektiv att inkludera i verksamhetskartläggningen

Utifrån ett jämlikhets- och jämställdhetsperspektiv är det relevant att kartlägga vilka grupper av föräldrar som nås och vilka som inte nås av det befintliga stödet samt vad som behövs för att nå fram även till underrepresenterade grupper. Ibland saknas kontaktvägar till önskade målgrupper eller förtroende från föräldrar för de aktörer som erbjuder stöd. I dessa fall kan samverkanspartners som har bättre kontakt med målgruppen fungera som marknadsförare och *tillitsbärare*.

3.3 Kartlägg och bedöm organisatoriska förutsättningar

Resurserna i utvecklingsarbetet måste vara tillräckliga och långsiktiga. Tidigare satsningar visar att kommuner som avsatt adekvata personella och ekonomiska resurser för sitt föräldraskapsstöd har lyckats bäst. Samtidigt framkommer det av tidigare mätningar att det kommunala föräldraskapsstödet sällan är drivet utifrån ett strategiskt perspektiv eller helhetsperspektiv. Arbetet uppfattades i stället vara beroende av enskilda kommunanställdas kompetens och engagemang.²⁶

Uppsala universitet har på uppdrag av MFoF gjort en kartläggande litteraturstudie över vilka stödjande faktorer som ökar förutsättningarna att lyckas med implementeringen av föräldraskapsstöd i en checklista. Faktorerna har starkt stöd i forskningen för att åstadkomma en stödjande organisation och är ett verksamt redskap för att bygga ett varaktigt föräldraskapsstöd. Checklistan innehåller förklaringar, citat, länkar och diskussionsfrågor till strategier och praktiker med utgångspunkt i faktorerna och finns publicerad på MFoF:s webbsida.²⁷

²⁴ [Rapport Kartläggning och ramverk för uppföljning föräldraskapsstöd \(MFoF, 2019\).](#)

²⁵ [Program och metoder för föräldraskapsstöd \(MFoF, 2022\).](#)

²⁶ [Rapport Kartläggning och ramverk för uppföljning föräldraskapsstöd \(MFoF, 2019\).](#)

²⁷ [Checklista för en stödjande organisation \(MFoF, 2021\).](#)

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

Följande faktorer identifierades ha betydelse för att skapa en stödjande organisation:

1. Ekonomiska resurser och långsiktighet i planeringen
2. Stöd från ledningen
3. Tid och personalresurser
4. Organisationens kultur och klimat
5. God intern kommunikation, samarbete inom organisationen och med andra aktörer
6. Utbildning och expert/kunskapsstöd
7. Tydliga målsättningar, uppföljning och utvärdering
8. Nationell styrning och politiskt stöd, engagemang och förankring
9. Tydlig ansvarsfördelning och en samordnare för föräldraskapsstöd
10. Överensstämmelse mellan insatsen och organisationens arbetssätt
11. Kartläggning av behov, spridning och arenor

Det finns olika sätt att bedöma de kommunala förutsättningarna beroende på ambitionsnivå. Det kan exempelvis göras genom workshops med styrgrupp eller ledningsgrupp eller intervjuer och mätningar gjorda av konsult eller forskare.

3.4 Gör en sammanfattande lägesbild och analysera

När all data samlats in är det dags att sammanställa en lägesbild som beskriver barn och föräldrars situation i kommunen, verksamheternas befintliga föräldraskapsstöd och förutsättningarna för att bedriva ett utvecklingsarbete. Lägesbilden utgör underlaget för den gemensamma analysen, som i sin tur vägleder kommande planering och genomförande.

Analysera nuvarande situation och förbättringspotential

När den sammanfattande lägesbilden sammanställts kan analysen inledas med hur väl det befintliga stödet erbjuds alla föräldrar under barnets hela uppväxt, vad som saknas och vilka grupper som inte får eller tar del av stödet.

Exempel på frågor som kan vara till hjälp i analysen:

- **Görs rätt saker?**
  - Hur svarar befintligt stöd mot de behov som finns hos kommunens barn och föräldrar? Görs anpassningar till särskilda gruppers behov?
  - Är de metoder och arbetssätt som används förankrade i forskning och praktik? Skulle nya arbetssätt och metoder behöva införas? Skulle några befintliga arbetssätt och metoder behöva avslutas eller bytas ut?
  - Hur kan de kunskapsstöd som finns regionalt och nationellt komma till användning?

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

- **När stödet fram?**

- Hur många och vilka nås av det befintliga stödet? Vilka deltar inte?
- Vilka anpassningar och utvecklingsarbeten behövs för att nå fler och för att nå underrepresenterade grupper eller grupper med särskilt stor nytta av stöd?
- Vad behöver göras för att säkerställa perspektiv av barns rättigheter, jämställt föräldraskap och förutsättningar för jämlik hälsa i befintligt stöd?
- Kan vi implementera föräldraskapsstödet i fler verksamheter? Kan det göras i nuvarande strukturer eller kommer det att kräva omorganisationer?

- **Hur fungerar föräldraskapsstödet?**

- Vad fungerar bra och vilka utmaningar finns?
- Utformas insatserna utifrån målgruppernas behov och sociala sammanhang?
- Vilken uppföljning och utvärdering görs av stödet som erbjuds? Inkluderas målgruppen föräldrar och barn i uppföljningen? Vilka resultat och effekter visar eventuella utvärderingar?

- **Vilka förutsättningar finns för stödet?**

- Är arbetet förankrat, finns beslut som skapar långsiktighet och avsätts de resurser som behövs för arbetet?
- Finns nationella, regionala och lokala mål- och styrdokument eller beslut för barns hälsa och utveckling som föräldraskapsstödet kan kopplas till?
- Vilka kostnader har din kommun i nuläget för de befintliga föräldraskapsstödjande insatserna och metoderna? Vilka kostnader kan relateras till alla barn på en arena, barn med identifierad risk (grupp), barn med ett eller flera uttalade problem (individ)?
- Finns det avsatt tid och kunskap/kompetens om frågan i tjänsteorganisationen? I vilken utsträckning finns möjlighet att erbjuda personalen utbildning, handledning och återkoppling för att skapa och upprätthålla hög kompetens och god kvalitet?
- Finns kunskap och ägandeskap för föräldraskapsstödet och tar beslutsfattare eller ledning del av uppföljningsresultat?

3.5 Återkoppla och förankra resultatet

Återkoppla och förankra resultatet och förslag till förbättringar i hela styrkedjan; till beslutsfattare, chefer, samverkansaktörer och närmast berörd personal. Ett tips är att avsätta tillräcklig tid för att diskutera lägesbild och analys för att säkerställa att alla har samma bild av läget, behoven och viktiga prioriteringar framöver. Den förankrade analysen utgör underlag till handlingsplanen som tas fram i steg 4.

Om den politiska förankringen av insatsen är stark och kommunikationen mellan politiker och tjänstepersoner är god ökar chanserna att lyckas.

Har målgruppen barn involverats i behovsinventeringen och kartläggningen bör resultat och slutsatser också presenteras för dem, med en målgruppsanpassad information.

Checklista 3. Analysera behov och förutsättningar

- Är målgruppsanalys framtagen? Inkluderas fakta om befolkningen i olika delar av kommunen, vilka risk- och skyddsfaktorer har identifierats hos barn och unga, problemförekomst och föräldrars önskemål och behov?
- Är verksamhets- och aktörskartläggning genomförd?
- Har kartläggning och bedömning av organisatoriska förutsättningar genomförts?
- Har en lägesbild sammanställts som inkluderar målgruppsbehov, befintliga insatser och aktörer samt organisatoriska förutsättningar?
- Har en analys tagits fram utifrån lägesbilden som...
  - Bedömer forskningsstöd för befintliga arbetsätt och metoder och eventuella utvecklingsbehov?
  - Svarar på vilka föräldrar som erbjuds och nås samt som skulle behöva nås av stöd?
  - Synliggör olika gruppers behov utifrån perspektiv av barns rättigheter, jämställt föräldraskap och förutsättningar för jämlik hälsa?
  - Bedömer kvalitet i befintligt arbete och identifierar förbättringsbehov?
  - Bedömer förutsättningar för arbetet inklusive ledarskap, resurser, personal och kompetens för att möta upp de behov av stöd i föräldraskapet som identifieras hos föräldrar?

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

- Sammanfattar utvecklingsbehov när det gäller arbetssätt/metoder, vilka målgrupper som behöver nås av stödet, vilka medverkande aktörer är och om några förutsättningar behöver stärkas?
- Har beslutsfattare, chefer, strateger och praktiker i kommunen en gemensam bild av kunskap och förståelse för föräldraskapsstödsarbetet - varför det är viktigt att stödja föräldrar? Eller hur kan en kompetenshöjning åstadkommas?

Steg 4: Planera

När kommunen har en bra bild av vilket föräldraskapsstöd som finns, vilka som nås och vilka förutsättningar som finns på plats samt en analys som identifierar utvecklingsområden är det dags att planera framåt. Planeringen sammanställs med fördel i en lokal handlingsplan för föräldraskapsstöd eller som en del av en bredare handlingsplan för exempelvis goda och jämlika uppväxtvillkor. Några perspektiv som är viktiga att komma ihåg genom processen är:

- Barns rättigheter, jämställt föräldraskap och förutsättningar för jämlika uppväxtvillkor
- Hållbarhet i form av långsiktighet och finansiering
- Intern och extern kommunikation och intressentmedverkan
- Personalutveckling, utbildning och stöd

4.1 Upprätta en lokal handlingsplan

Upprätta en lokal handlingsplan för det fortsatta arbetet som förslagsvis är kopplad till den nationella strategin för föräldraskapsstöd och till eventuella kommunala styrdokument. Precis som i arbetet med lägesbild och analys, är det viktigt att själva handlingsplanen tas fram i samverkan mellan berörda aktörer, verksamheter och ledningsfunktioner.

Handlingsplanen innehåller exempelvis följande moment:

1. Formulera mål.
2. Specificera arbetssätt, insatser eller metoder som ska införas, utvecklas eller avvecklas för att målen ska uppnås.
3. Identifiera förutsättningar som krävs och faktorer som främjar implementering av de valda arbetssätten.
4. Planera uppföljning och eventuell utvärdering.
5. Kommunicera och involvera målgrupp och utförare.
6. Säkerställ hållbarhetsperspektiv och långsiktighet.

Observera att ett utvecklingsarbete inte alltid handlar om att implementera nya metoder eller arbetssätt. Det kan likväl handla om att avveckla insatser som inte uppnår de effekter som förväntas eller stärka kvaliteten i det befintliga föräldraskapsstödet som

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

erbjuds – till exempel genom att stärka samordningen och arbeta mer uppsökande för att nå de föräldrar som inte tidigare deltagit.

Formulera mål

Definiera mål på lång, medellång och kort sikt, gärna avseende både struktur, process, resultat och effekt. Behovsinventeringen bör ligga till grund för detta steg. Tydligt formulerade målsättningar möjliggör en bra uppföljning och ger konkreta parametrar att följa upp. De ger också vägledning för arbetet med genomförandet av utvecklingsarbetet. Sätt gärna upp delmål som följs upp kontinuerligt under hela implementeringsprocessen. Specificera hur målen ska kunna följas upp.

Specificera arbetssätt och insatser

Specificera vilka arbetssätt, insatser och metoder som ska införas, utvecklas eller avvecklas av olika aktörer, på olika arenor, för att målen ska uppnås och en tidplan för arbetet. Konkretisera vilka målgrupper som förväntas nås och andel föräldrar som förväntas ta del av stödet samt eventuella anpassningar som behövs för att göra stödet tillgängligt för olika grupper. Konkretisera också vilka arbetssätt och metoder som görs inom kommunens verksamheter och vilket stöd som erbjuds av andra aktörer, såsom region eller civilsamhälle.

Identifiera förutsättningar och faktorer som främjar implementering

Identifiera vilka förutsättningar som krävs och vilka faktorer som främjar implementeringen av valda arbetssätt och metoder. Det kan handla om praktiska förutsättningar, som exempelvis tillgängliga lokaler, informationsmaterial på flera språk och ersättning för gruppleddare. Det kan också handla om värdegrundsarbete och vägledning i nya arbetssätt i en arbetsgrupp eller verksamhet. Många gånger behöver kunskaps- och kompetenshöjande insatser genomföras både på kort sikt och kontinuerligt och instruktörskompetens kan behöva säkras upp. Kunskapshöjande insatser kan behövas både till verksamhetsnära professioner och till beslutsfattare. För de verksamheter som förväntas förändra sina arbetssätt behöver beslut fattas och resurser säkras.

Planera för uppföljning och eventuell utvärdering

Planera för uppföljning av föräldraskapsstödet och utvärdering av resultat. Om mer vetenskapliga resultat- eller processutvärderingar ska genomföras behöver man planera för detta och avsätta medel. Läs mer om uppföljning och utvärdering i steg 6.

Specificera hur och när resultatet ska redovisas för den tvärsektoriella styrgruppen. Identifiera om fler aktörer, exempelvis från målgruppen, verksamheterna, ledning eller politik ska ta del av uppföljningar och utvärderingar och i så fall hur.

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

Kommunicera och involvera målgrupp och utförare

Handlingsplanen inkluderar med fördel en kommunikationsplan, som specificerar kommunikationen med målgrupper, verksamheter, ledningsfunktioner och politik. Ett tips är att ta hjälp av kommunens kommunikationsenhet.

Fundera över hur föräldraskapsstödet bäst kan marknadsföras till olika grupper av föräldrar: på vilka arenor, genom vilka aktörer, i samband med vilka aktiviteter och på vilka språk? Det finns många som kan bidra med att sprida information om det stöd som erbjuds och rekrytera deltagare till föräldraskapsprogram.

Om det samlade föräldraskapsstödet sker både inom kommunala verksamheter och hos andra aktörer, som exempelvis region och civilsamhälle, kan samverkansöverenskommelser behöva tas fram som tydliggör roller och ansvarsfördelning.

Säkerställ hållbarhetsperspektiv och långsiktighet

Säkerställ att handlingsplanen tar hänsyn till sociala hållbarhetsperspektiv. Några frågor som kan vara till hjälp:

- Hur beaktas det jämställda föräldraskapet och jämlikhet? Har funktionshinderperspektivet beaktats? Hur ser planen ut för att nå de föräldrar som inte tidigare nåtts?
- Hur beaktas barnets rättigheter i föräldraskapsstödsarbetet? Hur får föräldrar kunskap om deras barns rättigheter?
- Hur säkerställs att föräldraskapsstödet utgår från ett normkritiskt förhållningssätt och att alla föräldrar möts med respekt på alla arenor?

Handlingsplanen behöver också vara hållbar ur perspektiv som handlar om att den beslutas, att det finns en långsiktighet i föräldraskapsstödet samt att mandat och resurser säkras upp.

4.2 Förankra och besluta om handlingsplanen

Även om arbetsgrupp och samordnare involverat berörda verksamheter och beslutsfattare i framtagandet av handlingsplanen kan det behövas ytterligare förankring och inhämtande av synpunkter innan planen beslutas. Förankringen kan exempelvis ske genom en remissrunda, en öppen workshop eller dialog på berörda verksamhetsmöten och nämnder. Handlingsplanen kan behöva uppdateras eller revideras längs vägen.

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

Ett uthålligt och långsiktigt föräldraskapsstödjande arbete kan säkras genom ett formellt beslut om att den lokala handlingsplanen är antagen och att arbetet finns i kommunens budget för de kommande åren.

Checklista 4. Planera

- Har en handlingsplan tagits fram som inkluderar mål, arbetssätt/metoder, aktörer, främjande faktorer och förutsättningar, uppföljning och utvärdering, kommunikation och intressentmedverkan samt hållbarhetsperspektiv?
- Svarar handlingsplanen upp mot de behov som identifierats i lägesbild och analys?
- Kommer aktiviteterna i handlingsplanen att kunna leda till de uppsatta målen?
- Är handlingsplanen förankrad och beslutad?
- Finns långsiktighet, resurser och kompetensförsörjning säkrade för genomförande av handlingsplanen?

Steg 5: Genomföra

Föräldraskapsstöd är tänkt att stödja föräldrar med kunskap, motivation, självtillit och verktyg. En stödjande organisation rustar sina medarbetare med just dessa delar i samband med ett utvecklingsarbete. Implementeringsforskningen har identifierat att tre viktiga faktorer för att få till en beteendeförändring (hos såväl föräldrar som personal) är *kunskap, motivation* och *möjlighet* att genomföra förändringen.²⁸

På organisationsnivå lyfter implementeringsforskningen fram tre andra faktorer som centrala för att lyckas med ett förändringsarbete.²⁹

- **Kompetens** vilket inkluderar att identifiera rätt personal och stötta medarbetare med utbildning och handledning i de nya arbetsmetoder som ska implementeras.
- **Organisatoriskt stöd** som inkluderar den högre ledningens stöd, en stödjande kultur och administration samt beslutsstöd i form av checklistor och liknande.
- **Ledarskap** som tydliggör roller och ansvar, inspirerar och motiverar samt följer upp förändringsarbetet.

När ett föräldraskapsstödjande arbete ska genomföras i praktiken kan arbetet ske på flera nivåer: som genomgående tvärperspektiv i olika beslut, i konkreta arbetssätt och förhållningssätt till föräldrar inom olika verksamheter och genom specifika föräldraskapsstödjande insatser.

5.1 Att stödja föräldraskap och tillvarata föräldraskap som resurs

En kommun kan ha påverkan på föräldraskapet genom att inkludera barns rättigheter, hälsa och föräldraskap som genomgående tvärperspektiv och främja ett gott föräldraskap genom olika beslut och verksamheter. Utgångspunkten är att se på föräldrar som en resurs för hälsofrämjande och förebyggande insatser till barn och därmed viktiga att lyssna in och involvera i beslut och verksamheter som berör barn och familjer. En bra bas för att en kommun genomgående ska stödja föräldrar utgörs av gemensam kunskap om barns utveckling och vikten av goda föräldrabarnrelationer.

5.2 Arbetssätt som stödjer föräldraskap inom ordinarie verksamhet

För att verksamheter som exempelvis barnhälsovård, förskola eller skola ska utveckla arbetssätt som mer eller bättre stödjer föräldrar i sitt föräldraskap behöver all personal

²⁸ [Susan Michie et. al. The behaviour change wheel: A new method for characterizing and designing behaviour change interventions. *Implementation Science*. Vol. 6, nr. 42, 2011.](#)

²⁹ The National Implementation Research Network (2013), summerat av Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Region Stockholm (2018).

involveras. Basen är en gemensam värdegrund, kunskap och förståelse för vilka arbetssätt som stödjer föräldraskap och i vilka situationer dessa kan användas. Respektive verksamhet konkretiserar arbetssätt som ska användas eller undvikas (exempelvis bemötandestrategier, föräldratips eller hänvisningar till vidare stödinsatser vid behov). Genom att involvera och lyssna på föräldrar och bjuda in till dialog om hur de upplever verksamheten och föräldraskapsstödet öppnar ni upp för ständiga förbättringar. Förtroendefulla relationer mellan verksamhetspersonal och föräldrar är många gånger en förutsättning för att kunna föra även svåra samtal, genomföra screeningsarbete för våld eller hänvisa till annat stöd hos exempelvis socialtjänst.

Verksamhetschef är ansvarig för att involvera och vid behov utbilda medarbetare, att möjliggöra för arbetssätten och att systematisera arbetet genom exempelvis uppföljande samtal om lärdomar och arbetssättens påverkan utifrån principer om barns rättigheter, jämställdhet och jämlikhet.

5.3 Att implementera specifika föräldraskapsstödjande metoder

I praktiken kan föräldrars deltagande i stödinsatser underlättas genom exempelvis ledare som målgruppen har förtroende för, val av lokal och tider som passar målgruppen och eventuell barnpassning under tiden.

Om handlingsplanen innehåller implementering av nya metoder för föräldraskapsstöd behöver man ta ställning till om ett pilotarbete ska genomföras innan fullskalig implementering. Införandet av en ny metod kan behöva ske i olika steg, där avvikelser från ursprungsplanen dokumenteras och analyseras. Om resultat- och processdata samlas in och analyseras med jämna mellanrum kan arbetet kvalitetssäkras och vid behov justeras. Det kan gälla data som visar om metoden är effektiv och relevant för deltagande och om man följer handlingsplanen. Det behöver finnas viss flexibilitet för att hantera deltagarnas önskemål, problem som dyker upp eller nya prioriteringar.

Anpassningar av evidensbaserade metoder är vanligt förekommande eftersom metoderna inte alltid passar in i den lokala kontexten. Ofta balanserar användarna mellan metodtrohet och anpassning till lokal kontext. Som en hjälp på vägen har Centrum för Epidemiologi och samhällsmedicin i Region Stockholm tagit fram ett anpassnings- och följsamhetsverktyg för implementering som inkluderar en checklista och en användarmanual: [Verktyg \(folkhalsoguiden.se\)](https://www.folkhalsoguiden.se)

Checklista 5. Genomföra

- Finns förutsättningar för medarbetare att genomföra förändringsarbetet, inkluderat kunskap och motivation?
- Finns organisatoriska förutsättningar för att genomföra förändringsarbetet inkluderat kompetens, resurser och stödjande ledarskap?
- På vilka nivåer genomförs det föräldraskapsstödjande arbetet i praktiken: som genomgående tvärperspektiv i olika beslut, i konkreta arbetssätt och förhållningssätt inom olika verksamheter och/eller genom specifika föräldraskapsstödjande insatser?
- Finns en systematik i föräldraskapsstödjande arbetssätt inom ordinarie verksamheter, där all personal involveras, arbetet konkretiseras och följs upp?
- Sker implementering och eventuell anpassning av nya föräldraskapsstödjande metoder på ett kvalitetssäkert sätt?
- Har arbetssätt eller metoder identifierats som verksamheter ska sluta genomföra för att de inte är effektiva eller för att de går på tvärs mot principerna om barns rättigheter, jämställdhet och jämlikhet i hälsa?

Steg 6: Följa upp, utvärdera, anpassa och sprida

För att bedöma genomförande och resultat av föräldraskapsstöd behöver arbetet följas upp. Uppföljningar och utvärderingar ska genomföras av någon med kompetens för uppgiften och tid och resurser behöver finnas avsatta för uppföljningen. Att systematiskt sammanställa data är en förutsättning för både uppföljning och utvärdering. Uppföljning och utvärdering är i sin tur en grund för systematiskt lärande och förbättringsarbete.

MFoF pekar ut följande typer av uppföljningsmätt för uppföljning:

- Strukturmätt
- Processmätt
- Resultatmätt
- Effektmätt

I en rapport som tagits fram av RISE på uppdrag av MFoF ges förslag på indikatorer som täcker in struktur-, process-, resultat- och utfallsmätt.³⁰ Dessa mått ger förutsättningar för en uppföljning som både utgör underlag för kontinuerlig utveckling och som säger något om kvaliteten i det föräldraskapsstöd som erbjuds. Som strukturmätt föreslås bland annat mått kring kapacitet att erbjuda evidensbaserade insatser liksom vilka resurser som avsätts. Exempel på processmätt är att följa andelen som fullföljer föräldraskapsstödsprogram, som resultatmätt föreslås att följa upplevelse/nöjdhet och som huvudsakligt effektmätt rekommenderas föräldraförmåga. MFoF har tagit fram ett ramverk för uppföljning av föräldraskapsstöd, ger förslag på olika typer av mått och lyfter några befintliga nationella och regionala indikatorer utifrån aktuellt kunskapsläge på sin webbsida.³¹

Figur 5: Olika typer av uppföljningsmätt och exempel på indikatorer (RISE-rapport 2022:70)

³⁰ [Strukturer och indikatorer för uppföljning av föräldraskapsstöd \(RISE, 2022\).](#)

³¹ [Indikatorer, kvalitetsmätning och uppföljning \(MFoF, 2022\).](#)

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

Värt att nämna är att denna arbetsmodell för uppföljning är framtagen för strukturerade föräldraskapsstödjande insatser i grupp eller individuellt.³² För att följa upp stöd till föräldraskap som tvärperspektiv eller föräldraskapsstödjande arbetssätt i ordinarie verksamhet kan verksamhetsuppföljningen ske på andra sätt.

6.1 Följa upp

Utgå från nulägesbilden som togs fram i steg 3 och handlingsplanen från steg 4 när uppföljningen görs. Ju tydligare lägesbild, mål och handlingsplan, desto lättare är det att följa upp arbetet.

Den här typen av frågor kan vägleda uppföljningsarbetet:

- Hur ser den stödjande organisationen ut?
- Har planerade insatser genomförts inom uppsatt tidsram?
- Har kommunikation, arbetssätt och insatser nått fram till de föräldrar, och i den utsträckning, som planerats?
- Hur upplevs föräldraskapsstödet av föräldrar och professionella?
- Har målen nåtts och vilka resultat visar arbetet?

För att följa upp processen och ta med lärdomar in i arbetet framåt är det bra att komplettera med frågor som:

- Vilka delar har fungerat väl eller mindre väl, vilka anpassningar har gjorts och vilka revideringar behöver man göra inför fortsatt arbete?
- Ska allt arbete fortsätta, ska något avslutas eller anpassas?
- Har arbetssätt och metoder etablerats och integrerats i ordinarie verksamhet? Om inte, vad behövs för att implementering ska ske?
- Vilka lärdomar har gjorts och har dessa delats mellan berörda aktörer och nivåer?

6.2 Utvärdera

För att kunna bedöma de samlade effekterna av insatserna behövs ofta fördjupande resultat- och processutvärderingar. Syftet med en effektutvärdering är att ta reda på om det genomförda arbetet påverkat de faktorer som man tänkt och om resultaten är bättre än om insatserna inte hade genomförts. I det föräldraskapsstödjande arbetet måste hänsyn tas till det faktum att föräldraskap, och de risk- och skyddsfaktorer man hoppats påverka med föräldraskapsstödet, påverkas av många olika faktorer. Det kan också vara

---

³² Definition: "Föräldraskapsstöd består av strukturerade insatser och aktiviteter som är riktade till alla (universellt stöd) eller till de som har särskilt behov av stöd. I detta ingår grupp- eller individuella träffar. Insatserna och aktiviteterna kan syfta till att stärka föräldraförmågan, ge ökad förståelse för barnets behov och rättigheter, stödja föräldrars samspel och relation med barnet eller stödja föräldrars relation till varandra samt familjens sociala nätverk.

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

lång tid mellan insats och förväntat utfall (exempelvis om föräldraskapsstödet långsiktigt väntas förebygga ohälsa, våld eller brott).

Grunden för en resultatutvärdering är att redovisa resultat enligt de indikatorer för utvärdering som togs fram i planeringsfasen. Beroende på insatsernas omfattning och forskningsdesignen kan statistiska analyser visa hur effektivt insatserna varit för att nå de uppsatta målen. Processutvärderingen kan beskrivas som en analys av vad som gjort att utvecklingsarbetet blivit framgångsrikt eller inte. Den innehåller en analys av insatsens kvalitet och användbarhet, vilken spridning insatsen fått och hur många som nåtts av den, vad deltagarna tycker om insatsen, hur resurserna har använt och om insatsen genomförts enligt planen.

För att veta om insatsen varit framgångsrik behöver resultat från resultat- och processutvärdering analyseras och tolkas tillsammans.

6.3 Återkoppla till styrgrupp och andra berörda aktörer

Återkoppla och förankra resultat och analys från utvärdering/uppföljning till hela styrkedjan; beslutsfattare, chefer, samverkansaktörer och berörd personal. Underlagen ligger till grund för beslut i styrgruppen om kommande prioriteringar, fortsatt utveckling, spridning eller avveckling. Delar av resultaten kan också vara relevanta att återkoppla till föräldrar som deltagit i stöd eller i marknadsföring av stöd till nya deltagare.

6.4 Anpassa och sprida

För arbetsgruppens och verksamheternas del utgör uppföljning, utvärdering och analys viktiga underlag för att fortsatt justera, anpassa och sprida insatserna till fler verksamheter och föräldrar. För styrgrupp och ledningsfunktioner utgör underlagen viktiga signaler om förutsättningarna för förändringsarbetet varit tillräckliga.

Checklista 6. Följa upp, utvärdera, anpassa och sprida

- I planering av uppföljning: är det klart vad som ska följas upp, när, hur och varför samt av vem/vilka? Finns rätt kompetens och resurser avsatta?
- Följs handlingsplanens utpekade insatser inom uppsatta tidsramar? Om inte, vad beror det på? Ambitionen är att arbetet ska anpassas efter planen – men kom ihåg att ibland behöver planen anpassas efter verkligheten.
- Har en uppföljning och/eller utvärdering gjorts som inkluderar relevanta struktur-, process-, resultat och effektmått?

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldraskapsstödet

- Har resultaten från uppföljning och/eller utvärdering återkopplats till styrgrupp och andra berörda aktörer?
- Har beslut tagits om fortsättning, spridning eller avveckling?
- Har anpassningar och justeringar gjorts inför kommande arbete för att säkerställa att lärdomar och utvecklingspotential tillvaratagits?